

MICHAŁ CZERENKIEWICZ

Druki wydane dzięki tzw. wieczystej fundacji Bartłomieja Nowodworskiego – zarys zagadnienia

Kwestia wydawania druków powstałych z nakładu fundacji Bartłomieja Nowodworskiego poruszana była w pracach poświęconych Szkołom Nowodworskim oraz drukarstwu krakowskiemu, jednak zagadnienie to traktowano raczej ubocznie, poza kilkoma wzmiankami, m.in. w *Historii drukarni krakowskich* Jerzego Samuela Bandtkiego¹, oraz nieco obszerniejszym passusem autorstwa ks. Władysława Chotkowskiego². W pracy poświęconej trzem drukarniom Uniwersytetu Krakowskiego: oficynie należącej uprzednio do Stanisława Piotrkowczyka, dawnej drukarni dziedziców Franciszka Cezarego

1 Zob. J. S. Bandtkie, *Historia drukarni krakowskich od zaprowadzenia druków do tego miasta aż do czasów naszych wiadomości o wynalezieniu sztuki drukarskiej poprzedzona*, Kraków 1815, s. 394, 396 – <http://polona.pl/item/462557/2/> [dostęp: 30.10.2015]. Zob. też: A. E. Koźmian, *Żywoć Bart. Nowodworskiego, kawalera maltańskiego, królów polskich Stefana Batorego i Zygmunta III dworzanina – kapitana harcerów – i komandora zakonu wojskowego świętego Jana Jerozolimskiego w Malcie opowiedziany przez Andrzeja Edwarda Koźmiana Roku Pańskiego 1832*, wydany przez E. Raczyńskiego, Poznań 1841, s. 77, 80–81 – www.wbc.poznan.pl/publication/131756 [30.10.2015]; F. Siarczyński, *Obraz wieku panowania Zygmunta III, króla polskiego i szwedzkiego, czyli obraz stanu, narodu i kraju [...]*, t. 1, Poznań 1843, s. 185 – www.wbc.poznan.pl/publication/4176 [30.10.2015]; *Jednodniówka wydana z okazji uroczystości ku czci Bartłomieja Nowodworskiego*, komitet red. A. Danek, J. Nowak, S. Nowaczyk, F. Pawłowski, A. Warczak, Tuchola 1934, s. 13 – <http://kpbk.ukw.edu.pl/publication/75258> [30.10.2015]; J. Bąk, *Semper in altum. Z dziejów Szkół Nowodworskich*, Kraków 1976, s. 26; W. Grzelecki, *Szkoły-kolonie Uniwersytetu Krakowskiego 1588–1773. Problematyka kształcenia i wychowania*, Wrocław 1986, s. 39; M. Juda, *Przywileje drukarskie w Polsce*, Lublin 1992, s. 125–126.

2 Zob. W. Chotkowski, *Bursy tucholska i chełmińska w Krakowie. Kolonia krakowska w Tucholi*, „Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1917, t. 4, nr 4, s. 89–94 – <http://kpbk.ukw.edu.pl/publication/1405> [30.10.2015].

młodszeo oraz drukarni założonej przez biskupa Andrzeja Stanisława Załuskiego, informacje o wieczystej fundacji Nowodworskiego zamieściła Janina Dobrzyniecka³. Wiadomości na temat samych fundacji dla Szkół Nowodworskich znaleźć możemy w publikacjach Henryka Barycza⁴, a ostatnio Tomasza Graffa⁵. Niniejszy artykuł przedstawia historię powstania w pierwszej połowie XVII wieku, dzięki staraniom Bartłomieja Nowodworskiego, funduszu, z którego finansowane miało być wydawanie prac naukowych profesorów Akademii Krakowskiej.

Pochodzący z Tucholi na Pomorzu Bartłomiej Nowodworski (ca 1552–1625)⁶ jako należący do zakonu maltańskiego żołnierz zasłynął szczególnie w walkach toczonych przez Ligę Świętą oraz w trakcie zmagani polsko-rosyjskich, szczególnie w latach 1609, 1611 i 1618. W dziejach edukacji zapisał się jako jeden z dwóch najważniejszych dobroczyńców⁷, obok Gabriela Prewancjusza-Władysławskiego, funkcjonujących od 1588 roku przy Akademii Krakowskiej klas (*classes privatae*), które działały poza strukturą szkolnictwa parafialnego i nazwane zostały z czasem Szkołami Nowodworskimi (*scholae Novodworscianae*)⁸. Na rozwój szkolnictwa Nowodworski przekazał w latach 1617 oraz 1619 łącznie sumę 15 tys. zł⁹. Fundacje pomnażane miały być dzięki dochodom z wyderkaufów, czyli wpływów pochodzących z dzierżawy nieruchomości. Część z sumy 7 tys. zł, stanowiącej fundację z roku 1619¹⁰, wraz z pochodzącym z niej dochodem, została przeznaczona na druk książek

3 Zob. J. Dobrzyniecka, *Drukarnie Uniwersytetu Jagiellońskiego 1674–1783*, Kraków 1975. Na tę pracę zwróciła autorowi uwagę prof. Paulina Buchwald-Pelcowa.

4 Zob. H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich. Od założenia do reformy H. Kołłątaja*, wyd. 2 zm. i uzup., Kraków 1988.

5 Zob. T. Graff, *Wokół staropolskich fundacji i benefaktorów Szkół Nowodworskich w Krakowie*, „Folia Historica Cracoviensia” 2013, t. 19, s. 159–176 – <http://czasopisma.upjp2.edu.pl/foiahistoriacracoviensia/article/view/236/164> [30.10.2015].

6 H. Barycz, *Nowodworski Bartłomiej*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 13, Wrocław 1978, s. 356–360. Wśród nowszych publikacji dotyczących Nowodworskiego wymienić można przedmowę zawartą w pracy M. Bartłowskiej, *Jakub Sobieski pamięci wielkiego kawalera, Bartłomieja Nowodworskiego wraz z tekstem mowy J. Sobieskiego „Rzecz na pogrzebie wielkiego kawalera”*, Szczecin 2006.

7 Zob. J. N. Franke, *Jan Brożek (J. Broscius), akademik krakowski, 1585–1652. Jego życie i dzieła ze szczególnym uwzględnieniem pism matematycznych*, Kraków 1884, s. 159 – <http://www.sbc.org.pl/publication/21683> [30.10.2015].

8 Zob. np. H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich*; A. Borowski, *Twórczość literacka w Krakowie sarmackim*, w: *Kraków sarmacki. Materiały sesji naukowej z okazji dni Krakowa w roku 1989*, Kraków 1992, s. 42–43; T. Graff, op. cit., s. 159–176.

9 Zob. T. Graff, op. cit., s. 165–166, 168. Graff wyróżnia trzy fundacje Nowodworskiego na rzecz *classes privatae*, wyodrębniając tę z roku 1612, natomiast Barycz pisał o fundacjach z lat 1617 oraz 1619.

10 Zob. J. S. Bandtkie, op. cit., s. 455; H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich*, s. 97–102.

akademickich¹¹. Wyodrębnienie tej kwoty przyczyniło się do postrzegania Nowodworskiego jako mecenasa nauki oraz utrwaliło jego nazwisko w kręgu scholarów Akademii.

Z lat 1622–1623 pochodzą dwa wydania polskiego tłumaczenia *Dwóch fundacji jego mci p. Bartłomieja Nowodworskiego*¹², dokonane przez Wawrzyńca Śmieszkowicza, profesora medycyny. Teksty wydane z nakładu fundacji Nowodworskiego ukazały się dzięki staraniom Bazylego Goliniusza, drugiego w kolejności tzw. prowizora Szkół Nowodworskich¹³. Śmieszkowicz napisał wiersz adresowany do Nowodworskiego, zamieszczony w obu wydaniach. W obydwu edycjach znalazł się posiadający własną kartę tytułową tekst *Trzecia fundacja jego mci p. Bartłomieja Nowodworskiego*, opublikowany przez Fabiana Birkowskiego. Owa trzecia fundacja ofiarowana została dominikanom warszawskim.

W tekście fundacji z roku 1617, niezwiązanej bezpośrednio z powołanym w dwa lata później funduszem, darczyńca wspomina, że posiadane środki uzyskał wskutek militarnych dokonań:

Wiedząc tedy, że sławna Akademia Krakowska, z pierwszego początku postanowienia swego na tym wszystka jest, aby godne syny Koronie Polskiej rodziła i wszelakim stanom Rzeczypospolitej ludzie gotowała, tum zbiorek swój ciężką, niebezpieczną, a prawie krwawą robotą wojenną wyrobiony obrócił¹⁴.

Wiadomość o źródle posiadanych zasobów pojawia się także w tekście fundacji kolejnej, w której mowa jest o przekazywaniu części środków na druk książek naukowych:

Wszak że owej Akademiej, jednej rzeczy barzo potrzebnej nie dostawało, której zawsze sobie uprzejmie i nawięcej życzyć mogła, aby się kto na drukowanie jej różnych prac i ksiąg, osobliwym jakim obyczajem (skądby Akademia Krakowska i u postronnych narodów cześć

11 Zob. J. Bąk, *Semper in altum. Z dziejów Szkół Nowodworskich*, Kraków 1976, s. 26.

12 *Dwie fundacje jego mci p. Bartłomieja Nowodworskiego, kawalera maltańskiego, króla j.m. dworzanna etc. etc. w sławnej Akad. Krakowskiej i w tucholskiej szkole za żywota szcudrobliwie uczynione i opisane, z łacińskiego na polskie przetłumaczone przez m. Wawrzyńca Śmieszkowicza Roku P. 1619, przez w. Basilego Goliniusa w Akademiej Ś. Pisma doktora, kanonika krakowskiego i wtórego prowizora nowodworskiego na świat podane, sumptem teje fundacji*, W Krakowie: W Druk. Andrzeja Piotrka [...], 1622. Faksymilowe wydanie edycji z 1622 roku ukazało się w opracowaniu Jerzego Andrzejewskiego w 1987 roku. Zob. H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich*, s. 98, 100.

13 Zgodnie z wolą Nowodworskiego prowizor miał za zadanie czuwać nad dystrybucją czynszów pochodzących z fundacji dla poszczególnych jej beneficjentów, tj. czterech żaków z powiatu tucholskiego oraz trzech magistrów z *classes privatae*.

14 Zob. *Dwie fundacje...*, k. A3v. W cytatach łacińskich i polskich zmodernizowano interpunkcję, a w polskich częściowo także ortografię, ujednolicono pisownię liter *u* oraz *v*.

i pochwałą odnosiła) przyłożył. Tej zasię farskiej tucholskiej szkole, tego nie nadano, aby bogobojny i uczony z Akademiej mistrz, wiecznymi czasy młodź szlachecką i miejską, pilniej a wierniej nauczał. Rozumiejąc tedy ja, że po pierwszym już moim w tejże Akademiej Krakowskiej, uczynionym funduszu, nie mogę drugiej zasługi godniejszej i Rzeczposp. zostawić, jako nauki uczonych już ludzi wspierając i niedostatkowi wielu akademików (który niedostatek niejednego z drukarni wygania) chudobą swą dogadzając, tum zbiorok swój, ciężką, niebezpieczną, a prawie krwawą po drugi raz robotą wojenną, wyrobiony obrócił. Na co Panie Boże daj szczęście.

A to w ten sposób. Siedm tysięcy złotych monety polskiej dają w moc zacnej Akademiej Krakowskiej na pewny wyderkał, który to wyderkał na dwie części, jako i summa sama, iść ma. Część abowiem pierwsza i przedniejsza sumy tej, to jest pięć tysięcy złotych na wydrukowanie różnych z Akademiej Krakowskiej ksiąg, to jest w theologiej, jurisprudencej, medycynie, philozophiej, historii i zgoła wszystkich inszych naukach wyzwolonych. Zaś dwa tysiąca na jednego mistrza z Akademiej, który w szkole pharskiej tucholskiej uczyć ma, obrócić chcę, jakoż rzeczą samą obracam i wiecznie daję¹⁵.

Nad funduszem drukarskim ustanawiał Nowodworski nadzorcę, którym zostawał prowizor (*provisor Novodvorscianus*). Sumę 5 tys. zł oraz część pochodzącego z nich rocznego dochodu (tj. 250 zł z 300 zł) przeznaczał fundator „na druk różnych ksiąg akademickich”. Podawał zarazem formułę, jaką mają być opatrywane owe teksty:

Impensis ex fundatione perpetua generosi Bartholomaei Nowodworski, equitis Melitensis, ordinis S. Ioannis Baptistae Hierosolymitani, S.R.M. aulici et rotmagistri¹⁶.

Nowodworski zalecał staranie zarówno o poziom naukowy wydawanych dzieł, jak również ich szatę typograficzną oraz jakość papieru. W jego zamyśle wydawane prace miały być – jak powiedzielibyśmy dzisiaj – wieczyście archiwizowane poprzez przekazywanie egzemplarza do biblioteki Kolegium Większego oraz burs. W wypadku braku dzieł współczesnych akademików fundator nakazywał ponowne drukowanie prac uczonych już nieżyjących. Dopuszczał także ewentualność braku konieczności drukowania dzieł akademickich; na tę okoliczność polecał przekazanie na utrzymanie studentów z Tucholi sumy uzyskiwanej z dochodu

15 *Wtóra fundacja jego mci p. Bartłomieia Nowodworskiego [...] za żywota szczerobliwie uczyniona, a przez Basilego Goliniusa [...] na ten świat podana [...]*, w: *Dwie fundacje...*, k. A4v.-B1r.

16 *Ibidem*, k. B1r. „Nakładem z wieczystej fundacji szlchetnego Bartłomieja Nowodworskiego, kawalera maltańskiego, zakonu św. Jana Chrzciciela Jerozolimskiego, dworzanina i rotmistrza jego królewskiej mości”.

1250 zł („kupno czynszu nowego klientow, Tucholanów Nowodworskiego”)¹⁷. Obok zachęty do modlitwy wyrażał również życzenie wystawiania w Tucholi pięć razy w roku utworów scenicznych lub deklamacji.

Trzecia fundacja zawiera prośbę Nowodworskiego o odprawianie mszy, skierowaną do warszawskich dominikanów. Po liście Nowodworskiego zawarty został wiersz stanowiący parafrazę słynnego *Hymnu* Jana Kochanowskiego (*Pieśni wtóre, XXV*)¹⁸. Pod tekstem widnieje nazwisko Bartłomieja Nowodworskiego oraz jego bratanka, Jerzego Wojciecha Nowodworskiego, dalej wymienionych zostało z imienia, nazwiska i funkcji bądź też samego imienia 22 zakonników, wśród nich słynni siedemnastowieczni kaznodzieje: Andrzej Radawiecki i Fabian Birkowski. Utwór zaczyna się słowami:

*Czego chcesz po nas Mężu, za twe boje różne,
Czego za Marsa sprawy krwawego pobożne?
Polska cię nie ogarnie, wszystkie pełne twego,
Już części cztery świata, dzieła wojennego [...]*¹⁹.

Kolejnych kilka wersów również zawiera pochwałę dokonań militarnych Nowodworskiego, dzięki którym uzyskał on środki dla „żołnierskiej szczodrości” manifestującej się przez fundacje. W dalszej części mowa jest o zapewnieniu funduszu na msze oraz uposażeniu szkół prywatnych oraz interesującej nas głównie w tym miejscu działalności wydawniczej:

*Ten uczone zbogacił szkoły Jagiełłowskie,
Ubogie druki hojniej opatrzył krakowskie [...]*.

Mowa jest także o jego wsparciu dla dominikanów, fundowaniu stypendiów mszalnych i śpiewie *Bogurodzicy*, pieśni szczególnie zalecanej przez Nowodworskiego. Powraca również w kolejnych wersach kwestia udziału Nowodworskiego w kampanii lat 1609–1611 i toczonych wówczas walk pod Smoleńskiem. Utwór kończy się słowami:

*Bądź na wieki pochwalon, wielostawny Panie,
Twoje męstwo, twa szczodrość nigdy nie ustanie*²⁰.

17 *Dwie fundacje...*, k. B2r.

18 Zob. H. Barycz, *Historia Szkół Nowodworskich*, s. 103.

19 *Trzecia fundacja jego mci p. Bartłomieja Nowodworskiego [...] przez [...] Fabiana Birkowskiego [...]* wydana, w: *Dwie fundacje...*, k. H3v.

20 *Ibidem*.

Nie ma więc tutaj zakończenia paralelnego do dwóch ostatnich wersów *Hymnu* Jana z Czarnolasu. Pomysł adaptacji utworu Kochanowskiego dla wystawienia fundatora stanowi przykład panegirycznego, a zarazem imitacyjno-emulacyjnego budowania nowego tekstu w oparciu o wcześniejsze wzory inwencyjne. Zabieg sięgnięcia po poezję Kochanowskiego, podjęty w celu jak najbardziej hiperbolizowanej pochwały fundatora, wpisywał się w stylistykę znacznej części druków wydawanych następnie jego nakładem.

Nowodworski obecny jest na kartach siedemnastowiecznej literatury, gdzie chwalono przede wszystkim jego dwojaką działalność: żołnierską oraz na rzecz rozwoju nauk²¹. W związku z samymi aktami fundacyjnymi powstał także utwór zatytułowany *Mnema facti Bartholomaei Novodworski* (Upamiętnienie czynu Bartłomieja Nowodworskiego), spisany przez Wawrzyńca Śmieszkowica²². Wierszowany tekst otwiera i zamyka apostrofa do św. Kazimierza, ponieważ to właśnie w dniu jego wspomnienia, 4 marca, Nowodworski dokonał fundacji z roku 1617 roku. Utwór przedstawia epizody z biografii Nowodworskiego oraz sławi jego szczodrobliwłość, którą „wspominać będą późne wieki”²³.

Z roku 1621 pochodzi edycja *Bogurodzicy*, która została wydana powtórnie wraz z listami Nowodworskiego w roku 1624²⁴. W utworze *Encomium excelsi Novodworsciani erga Academiam Cracoviensem animi* (Pochwała wzniosłego usposobienia Nowodworskiego względem Akademii Krakowskiej)²⁵ Jakuba Papenkowica, profesora filozofii i późniejszego rektora uniwersytetu, sławiona jest szczodrość (*liberalitas*) fundatora. Dominikanin Fabian Birkowski zadedykował mu *Kazanie obozowe o Bogurodzicy, przy tym nagrobek Osmanowi cesarzowi tureckiemu i insze kazania o ś. Jacku i b. Kantym*. Dwa ostatnie zawarte w tym zbiorze kazania poprzedzone zostały przedmową, w której Birkowski pisze:

21 Zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 12, Kraków 1910, s. 198–199; *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVII*, t. 9: *Indeksy*, oprac. G. Rolak, W. Tyszkowski, Wrocław 1997, s. 26.

22 W. Śmieszkowic, *Mnema facti generosi ac magnifici domini d. Bartholomaei Novodworski, equitis militiae ordinis S. Ioannis Hierosolymitani, s.r.m. secretarii, etc. qui studia academica novis impensis adauxit, ipse feriis sancto Casimiro dicatis, Anno Domini 1617 a m. Lauren. Smieszkowic conscriptum gratitudinis ergo*, Cracoviae: in officina Francisci Caesarii, 1617 – www.wbc.poznan.pl/publication/448035 [30.10.2015]. Zob. M. Malicki, *Repertuar wydawniczy...*, s. 140 [poz. 13].

23 *Sera memorabunt saecla*. Zob. W. Śmieszkowic, *Mnema facti...*, k. [6]r.

24 Zob. P. Buchwald-Pelcowa, *Historia literatury i historia książki. Studia nad książką i literaturą od średniowiecza po wiek XVIII*, Kraków 2005, s. 259.

25 J. Papenkowic, *Encomium excelsi Novodworsciani erga Academiam Cracov. animi, in renunciandis artium et philosophiae baccalaureis a m. Iacobo Papencovio Ustiense in Academia Cracoviense, philosophiae professore habitum*, Cracoviae: in officina typograph. Matthiae Andreoviensis, 1619.

Kupiłeś do tego drukarnię za pieniądze swoje własne. To gdy robisz, wielki kawalerze, obowiązujeś sobie pamiątkę samą, aby jako woźny niejaki dzieła twoje po wszystkie wieki obwoływała. Ale nie tylko twoje, lecz i drugich zacnych bohaterów, których żywot i świętobliwość chwalebna i godna tego, aby po wszystkie wieki wspomiana była²⁶.

Zdanie o zakupie przez Nowodworskiego drukarni to rodzaj metafory, która wpisuje się w amplifikowany obraz dokonania fundatora dla Akademii Krakowskiej.

Po śmierci Nowodworskiego Birkowski uhonorował go *Krzyżem kawalerskim*, w którym chwalił działalność zmarłego jako dobrodzieja młodzieży z powiatu tucholskiego i wykładowców Akademii Krakowskiej, promotora działalności wydawniczej (fundusz „na druki książek nowych”)²⁷ oraz dobroczyńcy klasztorów.

W roku 1625 wydano przygotowany przez studentów Akademii Krakowskiej okolicznościowy druk upamiętniający zmarłego fundatora, *Piis summi viri manibus Bartholomaei Nowodworski* (Pobożnym ceniom najwspanialszego męża Bartłomieja Nowodworskiego)²⁸. Złożyły się nań drobne utwory poetyckie oraz dłuższy tekst prozatorski. Mowa w nim o dobroczyńcy:

Dla wspomnienia ojczyzny radą zaistniał niemały znak Nowodworskiej szczodrości, przez który nie dopuścił, aby dzieła uczonych mężów ukryły się w mroku, lecz zatroszczył się, aby znajdowały się one w obiegu publicznym na użytek innych. Zaradził w ten sposób nie tylko niedostatkom niektórych, lecz także zadbał o powszechną korzyść. Ukazał on wśród licznych dowodów swojej dobroczynności wspaniały zamysł swojej bardzo przychylniej woli względem Akademii, gdy zaopatrzył drukarza dochodami, ażeby w wypadku pojawienia się czegoś, co z racji słabości umysłu należałoby przekazać ludziom, nie wyczerpały się niewielkie zasoby uczonych. Skoro więc mieszkańców Tyru i Moguncji uważa się za bardzo zasłużonych w najlepszych sztukach, z których jedni jako pierwsi albo nauczycieli, albo sami poznali pismo, inni wynaleźli sposób drukowania książek z wielką oszczędnością trudu i kosztów,

26 Zob. F. Birkowski, *Kazanie obozowe o Bogarodzicy, przy tym Nagrobek Osmanowi cesarzowi tureckiemu i insze kazania o ś. Jacku i b. Kantym* [...], W Krakowie: w druk. Andrzeja Piotrkowczyka [...], 1623, k. G3r.

27 Zob. F. Birkowski, *Krzyż kawalerski albo Pamięć wysoce urodzonego J.M. pana brata Bartłomieja Nowodworskiego* [...] napisana [...], W Warszawie: w druk. Jana Rossowskiego [...], 1625, k. E3v.

28 *Piis summi viri manibus perillustr. et magnif. domini, d. Bartholomaei Nowodworski a Nowodwor, S. Ioannis Hierosolimitani equitis Melitensis herois incomparabilis, in quo utraq. militaris et Christiana virtus germanum in modum conspirarunt in anniversaria memoria qvam Academia Crac. maecenati de se meritisimo gratia eius beneficentiae religioso cultu, 3 Iduum Martii, in anno 1625 faciebat, Cracoviae: ex officina Francisci Caesarii, [1625]*. Zob. J. Sondel, *Nowodworski Bartłomiej*, w: *Słownik historii i tradycji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2012, s. 916–917.

Nowodworskiego należy uważać za nie mniej ważnego w udzielaniu dobrodziejstw względem najszlachetniejszych badań naukowych, skoro nie jest czymś większym szukać dzielności, niż o już posiadaną mieć staranie²⁹.

Dzięki fundacji Bartłomieja Nowodworskiego wydawano druki w języku łacińskim, znacznie rzadziej polskim lub jednocześnie po polsku i po łacinie. Niemal wszystkie noszą krakowski adres wydawniczy, poza pogrzebowym kazaniem *Krzyż kawalerski*, wydanym w warszawskiej drukarni Jana Rossowskiego³⁰. W przeważającej mierze autorami prac byli duchowni związani bezpośrednio z Akademią.

W procesie dopuszczania utworów do druku zgodnie z wolą Nowodworskiego kluczową rolę pełnić miał rektor Akademii Krakowskiej, co uwidoczniło się z czasem poprzez formułę niekiedy zamieszczaną na ostatniej karcie „sub felicissimis auspiciis [...]” razem z nazwiskiem rektora sprawującego tę funkcję w danym roku.

Formuła świadcząca o finansowaniu druku, w brzmieniu podanym w tekście fundacji, często nie była zachowywana, zwłaszcza w niektórych utworach wydawanych w drugiej połowie XVII stulecia. Fraza ustalona jeszcze za życia Nowodworskiego, o ile występuje, pojawia się z reguły na ostatniej stronie druku, jednak w wersji nieco zmienionej względem pierwotnej postaci; w początkowym etapie działalności funduszu, w drukach w języku polskim, niekiedy na karcie tytułowej znajduje się jej polskie tłumaczenie³¹. Na drukach z 1623 i 1625 roku

29 Przekład autora. „Nec illud exiguum liberalitatis Nowodworsciana ad iuvandam consilio patriam occurrit symbolum quo doctorum virorum lucubrationes, in tenebris delitescere non est passus, sed easdem ad usum aliorum in luce versari curavit, quo non solum tenuitati quorundam sed etiam communi consuluit utilitati. Insignem ille inter plurima beneficentiae suae argumenta patefecit voluntatis suae in Academiis studiosissimae significationem, cum chalcographum suis providit stipendiis, ut si quid esset quod pro ingenii imbecillitate ad homines esset proferendum, angustae literatorum ne exhaurirentur fortunae. Quare si Tyrii et Moguntini de optimis artibus optime meriti esse censentur, quorum alii primi literas aut docuerunt aut didicerunt, alii librorum exprimendorum cum magna laboris et sumptus diminutione invenerunt rationem. Non utrisque Nowodworscius in honestissima literarum studia beneficiis collocatis inferior est putandus, cum non maior sit virtus [!] quaerere quam parta tueri”. *Christianus miles a Stanislawo Kamienski studioso dialectices exhibitus*, w: *Pis summi viri manibus...*, k. F2r.-F3r.

30 U Rossowskiego wydano także pośmiertną mowę Jakuba Sobieskiego dla Nowodworskiego. Zob. K. Korotajowa, *Rossowski Jan*, w: *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 3, cz. 2, *Mazowsze z Podlasiem*, oprac. K. Korotajowa, A. Endzel, J. Krauze-Karpińska, J. Szczepaniec, red. K. Korotajowa, J. Krauze-Karpińska, Warszawa 2001, s. 323.

31 Jedną z odmian tej formuły brzmi następująco: „Impensis ex fundatione perpetua generosi domini Bartholomaei Nowodworski, equitis Melitensis Ordinis S. Ioannis Baptistae Hierosolymitani, S.R. Maiestatis aulici et militiae praefecti”. Zob. M. Winkler, *Oratio funebris in publicis exequiis aeternae memoriae manibus[ue] d. Ludovicae Mariae Gonzagae [...]*, Craco.: in officina haeredum Francisci Cezarii [...], [1667], k. F2v.

znajduje się fraza podana w różniących się drobnymi szczegółami postaciach, będąca tłumaczeniem formuły łacińskiej: „Sumptem (z wiecznej fundacji Akademiej Krakowskiej uczynionej) urodzonego B. Nowodworskiego, kawalera maltańskiego, zakonu ś. Jana Chrzyciela z Jeruzalem, J. K. M dworz. i kapitana harcerzów”³², w druku z 1625 roku uzupełniona jeszcze o zamykające ją wyrażenie „kom. pozn.” („komandora poznańskiego”). Spotkać możemy również formułę „Sumptem Fundacji”³³. Pomijane jest niekiedy bezpośrednie wspomnienie imienia i nazwiska fundatora oraz pełnione przezeń funkcje. Na kartach tytułowych w adresie wydawniczym lub na końcu tekstu spotkać można często informację: „impensis Novodvorscianis”. Z jednej strony można rozumieć ten zabieg, dyktowany zapewne ekonomią w układzie typograficznym karty tytułowej, jako odejście od woli fundatora, z drugiej natomiast wskazywać on może na utrwaloną w środowisku akademików krakowskich pamięć o Nowodworskim, która nie wymagała każdorazowego wymieniania jego imienia. Innymi formułami, które zastąpiły frazę podaną przez Nowodworskiego, są wyrażenia takie jak „praelo Novodvorsciano”³⁴, „impensis Bartholom[a]ei Novodvorscii”, „sumptu et impensis Bartholomaei Novodvorscii”, „typis Novodvorscianis”, „sumptibus Novodvorscianis”.

W szczególny sposób fundator upamiętniony został w utworze *Qu[a]estio de causis discernentibus scripturam canonicam ab apocrypha* (Zagadnienie dotyczące przyczyn odróżniających kanon Pisma Św. od apokryfów), przedstawionym przez bakałarza teologii Szymona Halickiego pod kierunkiem Marcina Wadowity³⁵. Na karcie tytułowej verso znajduje się herb, jakim posługiwał się Nowodworski, Nałęcz, wraz z wierszem sławiącym benefaktora, cały zaś utwór jemu właśnie został przez Halickiego dedykowany. Drukiem współwydany wraz z dysertacją jest wielkopostne kazanie wygłoszone przez Halickiego w krakowskim kościele Św. Anny w roku wydania dysputy. Jakkolwiek nie ma w druku żadnej z przywoływanych formuł świadczących o wydaniu go nakładem fundacji, na podstawie dedykacji oraz zamieszczonego wiersza i herbu

32 W tej postaci widnieje na karcie tytułowej druku: F. Birkowski, *Kazanie obozowe o Bogarodzicy* [...], 1623. Zob. także: idem, *Kawaler maltański na pogrzebie jego mości pana Zygmunta Szredzińskiego kawalera z Malty, w Warszawie w Roku Pańskim 1616 dnia maja 21 wspomniony* [...], W Krakowie: w druk. Andrzeja Piotrkowczyka [...], 1623; idem, *Krzyż kawalerski albo Pamięć* [...], 1625.

33 *Dwie fundacje*....

34 Frazę tę pojawia się na karcie tytułowej pierwszego druku wydanego sumptem fundacji.

35 Sz. Halicki, *Qu[a]estio de causis discernentibus scripturam canonicam ab apocrypha a m. Simone Halicio, s. theol. b. [...] praesidente [...] Martino Campio Vadovio s. th. Doct. Et profess. [...]*, Cracoviae: in offic. typ. Matthiae Andreouienis, 1622.

można domniemywać, że to właśnie Nowodworski przyczynił się do sfinansowania druku. W dedykacji poprzedzającej teologiczną dysertację Nowodworski ukazany zostaje jako opiekun ludzi uczonych zajmujących się humaniorami oraz filozofią i teologią.

W ramach fundacji, w porozumieniu z Akademią Krakowską, druki wydawali kolejno Łukasz Kupisz, Stanisław Bertutowic i Franciszek Cezary starszy³⁶. Utwory sfinansowane dzięki fundacji Nowodworskiego wychodziły także spod pras dziedziców Franciszka Cezarego młodszego i to właśnie – jeżeli chodzi o drukarnię Cezarych – dopiero na drukach sygnowanych przez niego pojawia się określenie, że był on zwyczajnym drukarzem Szkół Nowodworskich. Także wdowa po Łukaszu Kupiszu, Anna, wydawała dzieła nakładem fundacji. Z tych zasobów powstawały druki wychodzące również spod pras Andrzeja Piotrkowczyka młodszego i jego dziedziców (w tym syna, Stanisława), a także Waleriana Piątkowskiego, oficyny Krzysztofa Schedla starszego oraz jego spadkobierców, jak również Drukarni Uniwersyteckiej³⁷. Do grona typografów wydających utwory z fundacji Nowodworskiego należeli Marcin Filipowski, Maciej Jędrzejowczyk, Stanisław Lenczewski-Bertutowic i jego dziedzice, jak również znany z jednego druku wydanego sumptem fundacji Sebastian Fabrowic. Z drukarni Jędrzejowczyka wyszła w roku 1620 pierwsza książka nakładem Bartłomieja Nowodworskiego, mianowicie *Arithmetica integrorum* Jana Brożka³⁸. Na pierwszej z dwóch niepaginowanych kart następujących po stronicach paginowanych czytamy:

Ten pierwszy owoc fundacji nowodworskiej, za gorliwym staraniem wielmożnego i bardzo czcigodnego pana Sebastiana Krupki, doktora obojga praw i profesora, kanonika krakowskiego, prepozyta wielickiego, bardzo bacznego rektora krakowskiego uniwersytetu wychodzi na światło dzienne z drukarni Macieja Jędrzejowczyka³⁹.

36 J. Dobrzyńska, *Drukarnie...*, s. 14.

37 Zob. M. Juda, *Przywileje drukarskie...*, s. 126.

38 J. Brożek, *Arithmetica integrorum edita a m. Ioanne Broscio Curzeloviensi, ordinario Academiae Cracoviensis astrologo*, Cracoviae: praelo Novodworsciano, [ex typographia Matthiae Andreoviensis, [...]] [1620]. Na temat dzieła *Arithmetica integrorum* zob.: A. E. Koźmian, op. cit., s. 80; G. Komarzyniec, *Nauczanie matematyki w krakowskiej Szkole Nowodworskiej w latach 1588–1914*, Kraków 2004, s. 41; A. Pelczar, *O Janie Brożku – Varia*, „Prace Komisji Historii Nauki PAU” 2010, t. 10, s. 60–65 – <http://pau.krakow.pl/PKHN-PAU/pkhn-pau-X-2010-6.pdf> [30.10.2015]. Zob. R. Żurkowska, *Jędrzejowczyk Maciej*, w: *Drukarze dawnej Polski od XV do XVIII wieku*, t. 1, *Małopolska*, cz. 2, *Wiek XVII-XVIII*, t. A-K, praca zbiorowa pod red. J. Pirożyńskiego, Kraków 2009, s. 297.

39 „Primus hic Nowodworsianae foundationis fructus, rem strenue promovente magnifico atque admodum reverendo domino Sebastiano Krupka, iuris utriusque doctore et professore, canonico Cracoviensi, praeposito Vieliciensi, rectore universitatis Cracoviensis vigilantissimo, prodit in lucem ex typographia Matthiae Andreoviensis”.

Po tej formule podano jeszcze miejsce i rok wydania. *Bibliografia polska* Estreicherów łączy nazwisko Stanisława Krupki z kilkoma drukami okolicznościowymi wydanymi w kręgu Akademii Krakowskiej⁴⁰.

Wbrew postanowieniu fundatora, pomimo braku prac *stricte* naukowych, nie zdecydowano się na wznawianie już wcześniej wydanych utworów, właściwie przekazując sumę przynależną scholarom z Tucholi na druk innego rodzaju tekstów. Próżno wśród druków wydanych nakładem fundacji Nowodworskiego szukać dzieł dawnych profesorów: Macieja z Miechowa, Wojciecha z Brudzewa czy Jakuba Górskiego I. Szlachetny zamysł ofiarodawcy spotkał się z nieproporcjonalnym do jego zaangażowania zrozumieniem ze strony środowiska Akademii, które uzyskiwane dochody z majątności wiejskich obracało w znacznej mierze na druki sławiące przeważnie współczesnych monarchów i dobrodziejów.

Zmianie uległ zakres tematyczny wydawanych prac. Pierwotnie mające być bezpośrednio związane z Akademią i działalnością naukową, wkrótce stały się niemal wyłącznie nośnikami treści panegirycznych, sytuując się w doraźnym kontekście polityczno-państwowym⁴¹. Nie była to więc w zdecydowanej większości twórczość naukowa, skoro akademicy słynęli przede wszystkim jako autorzy tekstów okolicznościowych. Tendencję tę można zauważyć jeszcze za życia Nowodworskiego. Przykładem jest wydany w 1621 roku *Paeon hendecasyllabus* Jakuba Witeliusza, poświęcony młodzieży akademickiej z okazji wstąpienia do bractwa różańcowego przy krakowskim kościele Dominikanów⁴². Wśród tekstów powstałych z fundacji Bartłomieja Nowodworskiego znaczną liczbę stanowią niewielkie objętościowo utwory związane głównie z uroczystościami akademickimi oraz wydarzeniami z życia dworu królewskiego. Do wyjątków należą prace o wyłącznie naukowym charakterze, jak gramatyka języka hebrajskiego opracowana przez Marcina Słonkowica i wydana w roku 1651.

Podjęta przez Nowodworskiego próba ożywienia działalności wydawniczej była zarazem jego pośrednim wsparciem uniwersytetu w przybierającym na sile sporze z zabiegającym o ekspansję swoich wpływów na polu edukacji zakonem jezuitów. Jakkolwiek fundusz istniał formalnie do reformy Kołłątajowskiej, reorganizującej Szkoły Nowodworskie zgodnie z wytycznymi Komisji Edukacji

40 K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 20, Kraków 1905, s. 303 – www.estreicher.uj.edu.pl/baza_estreichera/skany.php?module=skany/Bibliografia_Staropolska/20_Tom_XX/ [30.10.2015].

41 Zwróciła na to uwagę prof. Paulina Buchwald-Pelcowa w rozmowie z autorem artykułu.

42 Zob. K. Estreicher, *Bibliografia polska*, t. 33, Kraków 1939, s. 113 – www.estreicher.uj.edu.pl/baza_estreichera/skany.php?module=skany/Bibliografia_Staropolska/33_Tom_XXXIII/ [30.10.2015].

Narodowej⁴³, to ożywiona działalność wydawnicza finansowana dzięki fundacji Nowodworskiego przypada na XVII stulecie. W rejestrze wydatków Szkół Nowodworskich⁴⁴ pojawiają się zapiski także dla wieku XVIII, mówiące o przeznaczeniu sumy (z reguły było to 45 florenów rocznie) na rzecz drukarni nowodworskiej (*pro typo Nowodvorsciano*). Wydawane nakładem fundacji B. Nowodworskiego utwory przed podaniem ich do druku były niekiedy wcześniej publicznie ogłaszane. Zarządzający funduszem prowizor mógł przekazać odpowiednią sumę pieniężną bezpośrednio autorowi. Tak było w wypadku mówcy z katedry retoryki biskupa Tylickiego, Kazimierza Stanisława Pałaszowskiego, któremu prowizor wypłacił w 1728 roku 55 florenów i 21 groszy za wydany następnie w Drukarni Uniwersyteckiej panegiryk⁴⁵.

Zmiana profilu wydawniczego może być odbierana jako przejaw obniżenia poziomu naukowego Akademii Krakowskiej⁴⁶; Nowodworski, samemu nie posiadając ściśle akademickiego wykształcenia, swoim dalekosiężnym planem wyprzedzał umysłowość sobie współczesnych.

43 Zob. M. Chamcówna, *Epoka wielkiej reformy, w: Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765–1850*, praca zbiorowa pod red. K. Opałka, t. 2, cz. 1, Kraków 1965, s. 17.

44 *Fundatio et rationes Scholarum Novodvorscianarum 1617 ad 1777*, Archiwum UJ, rps 111. Rękopis ten wskazał autorowi dr Maciej Zdanek.

45 Zob. *Fundatio...*, s. 696 [paginatio nova – s. 224].

46 Zob. J. Łukaszewicz, *Historja szkół w Koronie i w Wielkim Księstwie Litewskim od najdawniejszych czasów aż do roku 1794*, t. 1, Poznań 1849, s. 194–212 – <http://kpbc.umk.pl/publication/23529> [30.10.2015]; M. Rożek, *Mecenat artystyczny mieszczaństwa krakowskiego w XVII wieku*, Kraków 1977, s. 195–196.

Wykaz druków wydanych dzięki fundacji Bartłomieja Nowodworskiego⁴⁷

- 1) *Applausus saluatorius illustrissimo [...]* Josepho Comiti in Wisnicz et Jarosław Lubomirski [...] *ad Musas Vladislaviano Novodvorscianas [...]* accedenti [...], [Kraków]: Drukarnia Uniwersytecka, 1676.
- 2) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Cineres augusti serenissimi olim [...]* Ioannis Casimiri [...], Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, [1676].
- 3) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Felix augurium ex auspiciatissimo cygni Trzebi-ciani [...]*, Kraków: wdowa Ł. Kupisza, 1657.
- 4) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Hecatombaea scuto regali sacra ad [...]* coronationem [...] Ioannis III [...], Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1676.
- 5) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Immaculatum Virginis Deiparae liliatum [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, [1675].
- 6) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Mnemosynon panegyricum immortalitati nominis, perillustris olim [...]* Alberti Nowieyski [...], Kraków: dziedzice i następcy Ł. Kupisza, [1665].
- 7) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Septizonium triumphale ad [...]* inaugurationem Michaelis Korybuth [...], Kraków: S. Piotrkowczyk, 1669 [wyd. A – zob. NUKAT online].
- 8) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Septizonium triumphale ad [...]* inaugurationem Michaelis Korybuth [...], Kraków: S. Piotrkowczyk, 1669 [wyd. B – zob. NUKAT online].
- 9) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Triumphus animorum sub [...]* fascia [...] Ioanni Małachowski [...] *exhibitus [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1681.
- 10) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Trophaeum Martiale serenissimo ac potentissimo principi Joanni Casimiro [...]*, Kraków: Ł. Kupisz, [1654].
- 11) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Vectigal gratitudinis serenissimo [...]* Ioanni Casimiro [...], Kraków: wdowa Ł. Kupisza, [1660].
- 12) Bieżanowski, Stanisław Józef, *Vinculum augusti sanguinis, ad festa nuptialia [...]* Joannis comitis de Pieskowa Skala Wielopolski [...] *ac sponsae Mariae Annae marchionissae de Arquian, Leopoli [...]* celebratum, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, [1678].

47 Niniejszy wykaz, zapewne wymagający uzupełnienia, oprócz autopsji sporządzony został na podstawie następujących prac: *Bibliografia Polska* Estreicherów; *Katalog starych druków Biblioteki Zakładu Narodowego im. Ossolińskich. Polonica wieku XVII*, t. 1, A-C, oprac. B. Górską, W. Tyszkowski, wstępem poprzedził W. Tyszkowski, Wrocław 1991; M. Malicki, *Repertuar wydawniczy drukarni Franciszka Cezarego starszego 1616–1651*, cz. 1, *Bibliografia druków Franciszka Cezarego starszego 1616–1651*, Kraków 2010, a także katalogu komputerowego Biblioteki Narodowej (<http://alpha.bn.org.pl>) oraz wyszukiwarki NUKAT (<http://katalog.nukat.edu.pl/search/query?theme=nukat>).

- 13) Birkowski, Fabian, *Kawaler maltański na pogrzebie jego mości pana Zygmunta Szredzińskiego* [...], Kraków: A. Piotrkowczyk, 1623.
- 14) Birkowski, Fabian, *Kazanie obozowe o Bogarodzicy przy tym nagrobek Osmanowi cesarzowi tureckiemu y insze kazania* [...], Kraków: A. Piotrkowczyk, 1623.
- 15) Birkowski, Fabian, *Krzyż kawalerski albo pamięć wysoce urodzonego J.M. Pana Bartłomieja Nowodworskiego* [...], Warszawa: J. Rossowski, 1625.
- 16) Brocki, Maciej, *Splendor Korybuthei sideris inextinctus* [...], Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1676.
- 17) Brożek, Jan, *Arithmetica integrorum edita a m. Joanne Broscio Curzeloviensi* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1620.
- 18) Chronicz, Bernard, *Panegyricus illustrissimo et excellentissimo domino, d. Georgio Lubomirski* [...], Kraków: Ł. Kupisz, 1661.
- 19) Cynerski-Rachtamowicz, Jan, *Clemens victoria potentiss[imo] et sereniss[imo] Vladislai IV [...] victoris ac triumphatoris Moschorum* [...], Kraków: F. Cezary, 1634.
- 20) Cynerski-Rachtamowicz, Jan, *Faelix omen sereniss[imo] ac potentiss[imo] Vladislao IV* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1633 [wyd. A, rozr. za Ossol. 17].
- 21) Cynerski-Rachtamowicz, Jan, *Faelix omen sereniss[imo] ac potentiss[imo] Vladislao IV, Poloniae et Sveciae Regi* [...], Kraków: F. Cezary, M. Jędrzejowczyk, 1633 [wyd. B, rozr. za Ossol. 17].
- 22) Dziedzic, Jan, *Olor Trebicianus pontificali pedo et tiara insignitus* [...], Kraków: wdowa i dziedzice S. Bertutowica, 1658 [war. A].
- 23) Dziedzic, Jan, *Olor Trebicianus pontificali pedo et tiara insignitus* [...], Kraków: wdowa i dziedzice S. Bertutowica, 1658 [war. B].
- 24) *Fluminis impetus illustrissimo ac magnifico domino d. Stanislao Lubomirski, comiti in Wisnicz* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1630 [Estr. 14, s. 489, s.v. Cynerski-Rachtamowicz, Jan].
- 25) Gelasinus, Gaspar, *Epikrothesis sive tripudium per gestientes* [...] *Musas hymaeneo* [...] *Vladislai IV* [...] *et* [...] *Caeciliae Renatae* [...] *neosponsorum*, Kraków: F. Cezary, 1637.
- 26) *Gratulabunda Musa illustrissimi* [...] *Iacobi Zadzik* [...], Kraków: F. Cezary, [1636] [zob. Estr. 17, s. 80, s.v. Gelasinus, Gaspar].
- 27) Halicki, Szymon, *Quaestio de causis discernentibus scripturam canonicam ab apocrypha* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1622.
- 28) Jurkowski, Stanisław, *Oratio funebris in publicis exequiis aeternae memoriae manibusq[ue] d. Caeciliae Renatae* [...], Kraków: A. Piotrkowczyk, 1644.

- 29) Kucharski, Andrzej, *Exemplar optimi patriae civis* [...], Kraków: F. Cezary, [1642] [war. B; zob. M. Malicki, *Repertuar...*, s. 562 oraz NUKAT online].
- 30) Kuszewicz, Samuel Kazimierz, *Debitum pietatis seu laus posthuma* [...] *Iacobi Zadzik* [...], Kraków: F. Cezary, 1642.
- 31) Lanckoroński, Hieronim, *Charites Sarmaticae in occursum illustrissimo* [...] *Alberto Nicolao de Olexow Gniewosz* [...], Kraków: K. Schedel, 1650.
- 32) Lanckoroński, Samuel, *Omina felicitatis serenissimo* [...] *Michaeli* [...] *Poloniae Regi Magno Duci Lithuaniae* [...], Kraków: Typis Novodvorscianis, 1669.
- 33) Lepiecki, Florian, *Corona civica ob cives patriam[ue] servatam* [...] *imperatoris* [...] *Joannis Casimiri* [...] *excubiis debita* [...], Kraków: wdowa i dziedzice F. Cezarego, 1654.
- 34) Lepiecki, Florian, *Fructus in flore praecisus serenissimus Sigismundus Casimirus Poloniae et Sueciae Princeps* [...] *morte ereptus*, Kraków: Ł. Kupisz, 1647.
- 35) Lepiecki, Florian, *Lampas extincti loco sideris* [...] *arsura in funere* [...] *Caeciliae Renatae Poloniarum et Sueciae Reginae* [...], Kraków: W. Piątkowski, 1644.
- 36) Lepiecki, Florian, *Messis triumphorum in coronatione auspaticissima* [...] *Poloniae et Sueciae reginae Ludovicae Mariae Gonzagae* [...], Kraków: [F. Cezary], 1646 [nazw. druk. podane przez M. Malickiego].
- 37) Lepiecki, Florian, *Poloniae felicitas in augustissimis festis nuptiarum* [...] *Vladislai IV* [...] *Ludovicae Mariae Gonzagae* [...], Kraków: [F. Cezary], 1646 [nazw. druk. podane przez M. Malickiego].
- 38) Lepiecki, Florian, *Secunda vota, secunda omina* [...] *neosponsis* [...] *Georgio Lubomirski* [...] *et* [...] *Barbarae de Szczekarzowice Tarłoviae* [...], Kraków: wdowa i dziedzice F. Cezarego, 1655 [zob. NUKAT online, Estr. nie podaje inf. o nakładcy].
- 39) Lepiecki, Florian, *Tres mitrae: ducalis, doctoralis, episcopalis generi, eruditioni, pietati* [...] *Casimiri Floriani* [...] *Czartoryski, episcopi posnaniensis* [!] *impositae* [...], Kraków: F. Cezary, 1651.
- 40) Lipnicki, Andrzej, *Katorthoma sive Oratio dum* [...] *Casimirus Florianus a Czartorysko Czartoryski* [...] *in episcopum Posnaniensem auspicate inauguraretur* [...], Kraków: F. Cezary, [1651].
- 41) Lipnicki, Andrzej, *Maerens Lechia sive fatalis vitae praesentis periodus serenissimae* [...] *Caeciliae Renatae* [...] *in argumentum* [...] *doloris* [...] *evulgata*, Kraków: F. Cezary, 1644.
- 42) Lipnicki, Andrzej, *Monumentum victurae gloriae serenissimi* [...] *Vladislai IV* [...], Kraków: W. Piątkowski, [1649].

- 43) Mazurkowic, Walenty Jan, *Corona radiata reginalium virtutum gloriosis splendoribus relucens perenni monumento [...] Ludovicae Mariae Gonzagae [...]*, Kraków: drukarnia Schedlów, [1667].
- 44) Mazurkowic, Walenty Jan, *Cynthia Korybuthea grande divinae clementiae simulacrum in [...] inauguratione [...] Michaelis Korybuti [...]*, Kraków: sumptu et impensis [...] Bartholomaei Nowodworski, 1669.
- 45) Mazurkowic, Walenty Jan, *Fascia praecellenti meritorum decore splendidissima [...] Ioanni Małachowski [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1681.
- 46) Mazurkowic, Walenty Jan, *Monumentum debitae gratitudinis [...] Alberto Nowieyski [...]*, Kraków: dziedzice S. Bertutowica, 1665.
- 47) *Melos Musarum Novodworscianarum [...]*, Kraków: M. Filipowski, 1621.
- 48) Michoński, Marcin, *Acroama serenissimo ac reverendissimo [...] Ioanni Alberto, Poloniae et Sueciae principi [...]*, Kraków: F. Cezary, [1633].
- 49) Michoński, Marcin, *Votum serenissimo et invictissimo Vladislao IV [...]*, Kraków: A. Piotrkowczyk, 1633.
- 50) Modliński, Grzegorz, *Gratulatio illustris[si]mo et reverendis[si]mo domino, d. Andreae Lipski [...]* Kraków: F. Cezary, [1631] [zob. M. Malicki, *Repertuar...*, s. 346, Estr. nie podaje inf. o nakładcy].
- 51) Modliński, Grzegorz, *Prodromus officiosus virtutum [...] Iacobi Zadzik [...]*, Kraków: F. Cezary, 1636.
- 52) *Musae Novodvorsciana in occursum [...] Andreae Lipski [...]*, Kraków: F. Cezary, 1631.
- 53) Mycielski, Rajmund, *Syntagma serti spiritualis [...]*, Kraków: F. Cezary, 1622.
- 54) *Navis illustrissimi ac reverendissimi [...] Iacobi Zadzik [...]*. Kraków: F. Cezary, [1636] [zob. M. Malicki, *Repertuar...*, s. 461–462].
- 55) Nowodworski, Bartłomiej, *Dwie fundacie Jego Mci P. Bartłomieia Nowodworskiego [...]*, Kraków: A. Piotrkowczyk, 1622.
- 56) Nowodworski, Bartłomiej, *Dwie fundacie Jego Mci P. Bartłomieia Nowodworskiego [...]*, Kraków: A. Piotrkowczyk, 1623.
- 57) Ochocki, Gabriel Jan, *Tres mitrae ducalis, doctoralis, episcopalis, generi, eruditioni, pietati [...] Casimiri Floriani ducis in Clevan Czartoriski [...]*, Kraków: F. Cezary, [1651].
- 58) Opatowczyk, Adam, *Vita eximii viri Ioannis Cantii [...]*, Kraków: F. Cezary 1628 [war. A – zob. NUKAT online].
- 59) Opatowczyk, Adam, *Vita eximii viri Ioannis Cantii [...]*, Kraków: F. Cezary 1628 [war. B – zob. NUKAT online].
- 60) Ossędowski, Stanisław, *Cithara Novodvorsciana in auspiciatissimum adventum Cracoviam serenissimi ac invictissimi [...] Vladislai IV [...]*, Kraków: F. Cezary, 1638.

- 61) Ośliński, Marcin, *Augusta magnificentia serenissimorum sponsorum Jacobi, Poloniarum principis et Hedvigis Elisabeth Amaliae, principis electoralis* [...], Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, [1691].
- 62) Otrebusz, Daniel, *In felicem ex Moschovia reditum* [...] *Vladislai IV* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1634.
- 63) Otrebusz, Daniel, *Panegyricus ad serenissimum ac potentissimum* [...] *Vladislaum IIII* [...], Kraków: [F. Cezary], 1633 [nazw. druk. podane przez M. Malickiego].
- 64) Otrebusz, Daniel, *Panegyricus illustriss[imo] ac r[evere]ndiss[imo]* [...] *Jacobo Zadzik* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1636.
- 65) Otrebusz, Daniel, *Quaestio de natura et arte* [...], Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1634.
- 66) Petrycy, Jan Innocenty, *Comitia sapientum scriptore Ioanne Innocentio Petricio* [...], Kraków: F. Cezary, 1628.
- 67) Petrycy, Jan Innocenty, *Palaestra oratoria sive imitatio Ciceronis* [...], Kraków: F. Cezary, 1624.
- 68) Petrycy, Jan Innocenty, *Praeservatio abo Uchrona powietrza morowego* [...], Kraków: S. Fabrowic, 1622.
- 69) Piskorski, Sebastian Jan, *Circenses celeberrimo Wierzboviano circo* [...], Kraków: dziedzice S. Bertutowica, [1665].
- 70) Racki, Jan, *Cursus honoris illustrissimi principis et r[evere]ndissimi domini d. Casimiri Floriani ducis in Klewan Czartoriski, episcopi Posnaniensis* [...], Kraków: K. Schedel, 1651.
- 71) Racki, Jan, *Depositum mortalitatis in exequiis solennibus Caeciliae Renatae* [...], Kraków: M. Filipowski, [1644].
- 72) Racki, Jan, *Epicrothesis Parnassi academici seu Ode* [...], Kraków: W. Piątkowski, [1643].
- 73) Racki, Jan, *Panegyricus serenissimo principi Ioanni Casimiro* [...], Kraków: W. Piątkowski, [1649].
- 74) Racki, Jan, *Redux felicitas serenissimo ac potentissimo principi Ioanni Casimiro* [...], Kraków: W. Siekielowic, [1660].
- 75) Racki, Jan, *Typus regiae felicitatis pace, gloria et coniugio* [...] *Vladislai IV* [...] *et Ludovicae Mariae Gonzagae* [...], Kraków: W. Piątkowski, 1646 [war. A – zob. NUKAT online].
- 76) Racki, Jan, *Typus regiae felicitatis pace, gloria et coniugio* [...] *Vladislai IV* [...] *et Ludovicae Mariae Gonzagae* [...], Kraków: W. Piątkowski, 1646 [war. B – zob. NUKAT online].

- 77) Rembert, Aleksander Piotr, *Parnassus Novodvorscianus serenissimo [...] Ioanni III [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1676.
- 78) Ruzzola, Domenico, *Consortium et concordia spiritualis [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1631 [zob. NUKAT online, Estr. nie podaje inf. o nakładcy].
- 79) Ruzzola, Domenico, *Krotka nauka uczestnictwa duchownego [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, [1631].
- 80) Rzeszowski, Mikołaj, *Piis summi viri manibus [...] Bartholomaei Nowodworski*, Kraków: F. Cezary, 1625.
- 81) *Sidus oloris felici auspicio [...] recreans [...] Galeatio Marescotto [...] praesentatum [...]*, Kraków: dziedzice Schedla, 1668 [zob. NUKAT online, Estr. nie podaje inf. o nakładcy].
- 82) Słonkovic, Marcin, *Synopsis grammaticae Hebraicae*, Kraków: Ł. Kupisz, 1651.
- 83) Speronowic, Joachim, *Applausus Musarum cum Phoebocurrentium [...] serenissimo [...] Vladislao IIII [...]*, Kraków: [F. Cezary], 1633 [nazw. druk. podane przez M. Malickiego].
- 84) Speronowic, Joachim, *Lugubris lessus in maestissimo funere illustrissimo [...] Iacobo Zadzik [...] excitatus [...]*, Kraków: F. Cezary, 1642.
- 85) Stryjewicz, Sebastian Fabian, *Imago serenissimi ac invictissimi Vladislai IV [...]*, Kraków: F. Cezary, 1649.
- 86) Sulikowski, Mikołaj, *Manipulus revirescens serenissimi ac potentissimi [...] Vladislai IV [...]*, Kraków: M. Filipowski, 1638.
- 87) Sulikowski, Mikołaj, *Piae lacrymae nullo umquam fletu exsatiandae [...] in funere [...] Iacobi Zadzik [...]*, Kraków: F. Cezary, 1642.
- 88) Sulikowski, Mikołaj, *Pogonia virtutis sua luce natalium celeberrima [...]*, Kraków: F. Cezary, 1651 [war. A].
- 89) Sulikowski, Mikołaj, *Pogonia virtutis sua luce natalium celeberrima [...]*, Kraków: F. Cezary, 1651 [war. B].
- 90) Sulikowski, Mikołaj, *Spes publica Poloniae post [...] nuptias Vladislai IV [...] et Ludovicae Mariae Gonzagae [...]*, Kraków: wdowa i dziedzice A. Piotrkowczyka, [1646].
- 91) Suszycki, Remigius, *Panegyricus celsissimo illustrissimo [...] Andreae in Olszowa Olszowski [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, [1675].
- 92) Śmieszkowicz, Wawrzyniec, *Triumphus thaumaturgae virginis, s. Theresiae a Iesu [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1622.
- 93) Temberski, Stanisław, *Arista lagellonia ex manipulo sacro, Poloniae ac Sueciae regum deprompta [...] circa iusta [...] Caroli Ferdinandi Poloniae ac Sueciae principis [...]*, Kraków: wdowa Ł. Kupisza, [1655].

- 94) Temberski, Stanisław, *Pastor divina providentia [...] illustrissimus [...] Casimirus Florianus dux Czartorius [...]*, Kraków: F. Cezary, [1651].
- 95) Winkler, Marcin, *Oratio funebris in publicis exequiis [...] Ludovicae Mariae Gonzagae [...]*, Kraków: dziedzice F. Cezarego, 1667.
- 96) Winkler, Marcin, *Panegyricus illustrissimo et excellentissimo domino, domino Ioanni Sobieski, magno regni Poloniae mareschalco [...]*, Kraków: [Drukarnia Uniwersytecka?], 1674.
- 97) Winkler, Marcin, *Panegyricus illustrissimo et excellentissimo domino, domino Ioanni Sobieski, regi Poloniae [...]*, Kraków: Drukarnia Uniwersytecka, 1676.
- 98) Winkler, Marcin, *Panegyricus serenissimo principi Michaeli Dei gratia regi Poloniae [...]*, Kraków: [F. Cezary mł.?], 1669.
- 99) Witeliusz, Jakub, *Augusta regni felicitas in [...] inauguratione [...] Vladislai IV, regis Poloniae [...] a [...] Iacobo Vitellio [...] concinnata*, Kraków: F. Cezary, [1633].
- 100) Witeliusz, Jakub, *Epinicion in celeberrima inauguratione [...] Vladislai IV [...]*, Kraków: [F. Cezary], [1633] [nazw. druk. podane przez M. Malickiego].
- 101) Witeliusz, Jakub, *Illustriss[imo] et reverendiss[imo] [...] Antonio Sanctacrucio S.R.E. cardinali [...] ad [...] Sigismundum III regem Poloniae et Sueciae nuncio [...]*, Kraków: F. Cezary, 1630.
- 102) Witeliusz, Jakub, *In solenni sacrificio quod Supremo regum et regnorum Domino et divis [...] Academia Cracoviensis obtulit [...]*, Kraków: [F. Cezary] [1633].
- 103) Witeliusz, Jakub, *Oratio de insigni reverend[issim]i [...] Petri Tylicii [...] liberalitate [...]*, Kraków: F. Cezary, 1629.
- 104) Witeliusz, Jakub, *Panegyris serenissimo Wladislao Sigismundo [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1621.
- 105) Witeliusz, Jakub, *Panegyricus illustris[is]mo et re[vere]ndis[is]mo domino d. Andreae Lipski [...]*, Kraków: F. Cezary, 1631 [zob. M. Malicki, *Repertuar...*, s. 346–347, Estr. nie podaje inf. o nakładcy].
- 106) Witeliusz, Jakub, *Pean hendecasyllabus in alma Academia Cracoviensi studiosae iuventuti [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1621.
- 107) Witeliusz, Jakub, *Soteria sive Votum salutis [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1630.
- 108) Witeliusz, Jakub, *Votum nuptiale serenissim[a]e [...] Renatae Caecili[a]e [...]*, Kraków: M. Jędrzejowczyk, 1637.

- 109) Zyszkiewicz, Maciej, *Iambi dolentes et aucupium Libitinae, in funere [...] Sigismundi Casimiri Poloniarum et Sueciae principis [...]*, Kraków: F. Czeczary, 1647.
- 110) Zyszkiewicz, Maciej, *Theatrum reginale choris IV, reginas Poloniae ducum[que] et principum sponsas comprehendens [...] Ludovicae Gonzagae [...] oblatum*, Kraków: K. Schedel, 1646.

MICHAŁ CZERENKIEWICZ

Early printed books sponsored by the so-called perpetual foundation of Bartłomiej Nowodworski – an outline of the issue

In 1619 Bartłomiej Nowodworski (ca 1552–1625), the knight of the Order of Malta and the courtier of King Sigismund III, announced the establishment of his next foundation. Its aim was to prepare enrollees studying at the Academy of Cracow and also, finance publication of the academic books provided with a sponsorship note. The first volume financed by this fund was the mathematical work of 1620 by Jan Brożek, but soon after panegyrics became the major genre of works sponsored by the foundation. The question of this fund was earlier raised e.g. by the historian of the *Scholae Novodvorsianae*, Henryk Barycz.